

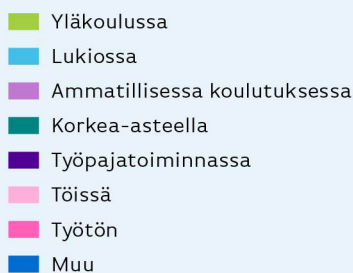
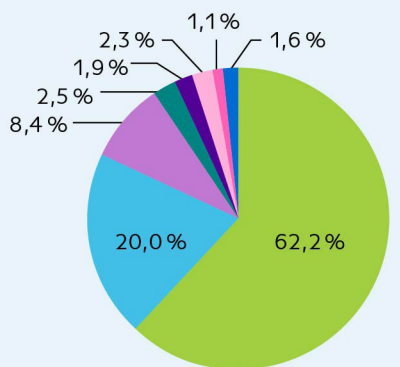
Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman nuorten kuuleminen 2022

RAPORTIN TIIVISTELMÄ

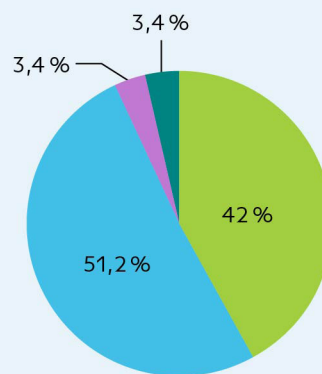
Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Osallisuuden osaamiskeskus toteuttivat valtakunnallisen nuorten kuulemisen syksyllä 2022 – keväällä 2023. Kuulemisella selvitettiin nuorten ajatuksia Suomessa ratkaistavista yhteiskunnallisista haasteista ja asioista, jotka tuovat nuorille hyvinvointia. Kuulemisen tuloksia käytetään valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman valmistelutyön tukena keväällä 2023.

Kuuleminen kohdistettiin 13–25-vuotiaisiin. Nuoret pääsivät vaikuttamaan vastaamalla kyselyyn. Kysely oli saatavilla suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi. Kyselyyn vastasi 7081 vastaajaa ympäri Suomen. Kyselyn lisäksi nuorille järjestettiin 24 kuulemisyöpajaa. Työpajoja järjestettiin yläkouluissa, lukioissa, ammattioppilaitoksissa sekä nuorten työpajoilla suomeksi ja ruotsiksi. Työpajoihin osallistui noin 350 nuorta.

Kyselyyn vastanneiden elämäntilanne

Kyselyyn vastanneiden sukupuolijakauma

Ilmastonmuutos, nuorten mielenterveyskriisi sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat nuorten mielestä tärkeimpiä ratkaistavia haasteita

Kyselyn vastauksissa ilmastonmuutos, nuorten syrjäytyminen sekä maailmanpoliittinen tilanne nousivat nuorten mielestä tärkeimmiksi ratkaistaviksi haasteiksi Suomessa. Nuoret näkevät myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä nuorten mielenterveyskriisin tärkeinä haasteina, jotka täytyy ratkaista. Neljäsosa vastanneista mainitsee tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukossa. 21 prosenttia vastaajista nostaa terveyspalveluihin pääsemisen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon.

Kysyttäessä yhtä ongelmaa, jonka vastaaja ratkaisisi Suomessa, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, hintojen nousu sekä nuorten mielenterveysongelmat ja mielenterveyspalvelujen saatavuus nousivat avovastauksissa eniten toistuviksi:

- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (521 mainintaa)
- Hintojen nousu, korkea verotus ja valtion taloudellinen tilanne (484 mainintaa)
- Nuorten mielenterveysongelmat ja terveyspalvelujen saatavuus (463 mainintaa)
- Ilmastonmuutos ja luontokato (347 mainintaa)
- Syrjäytyminen, yksinäisyys ja nuorten päihdeongelmat (296 mainintaa)

Tärkeimmät ratkaistavat haasteet Suomessa vastaajan sukupuolen mukaan

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mainitaan kolmen ratkaistavan haasteen joukossa tytöillä (31 %) ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla (vaihtoehdot "muu" 48 % ja "en halua kertoa" 39 %) selvästi useammin kuin pojilla (15 %). Poikien vastauksissa ilmastonmuutos (33 %), maailmanpoliittinen tilanne (28 %) sekä työllisyys ja työelämä (26 %) mainitaan useimmin kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukossa. Tytöillä ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ilmastonmuutos, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä nuorten syrjäytyminen nousivat eniten mainintoja saavina 3 ratkaistavan haasteen joukossa.

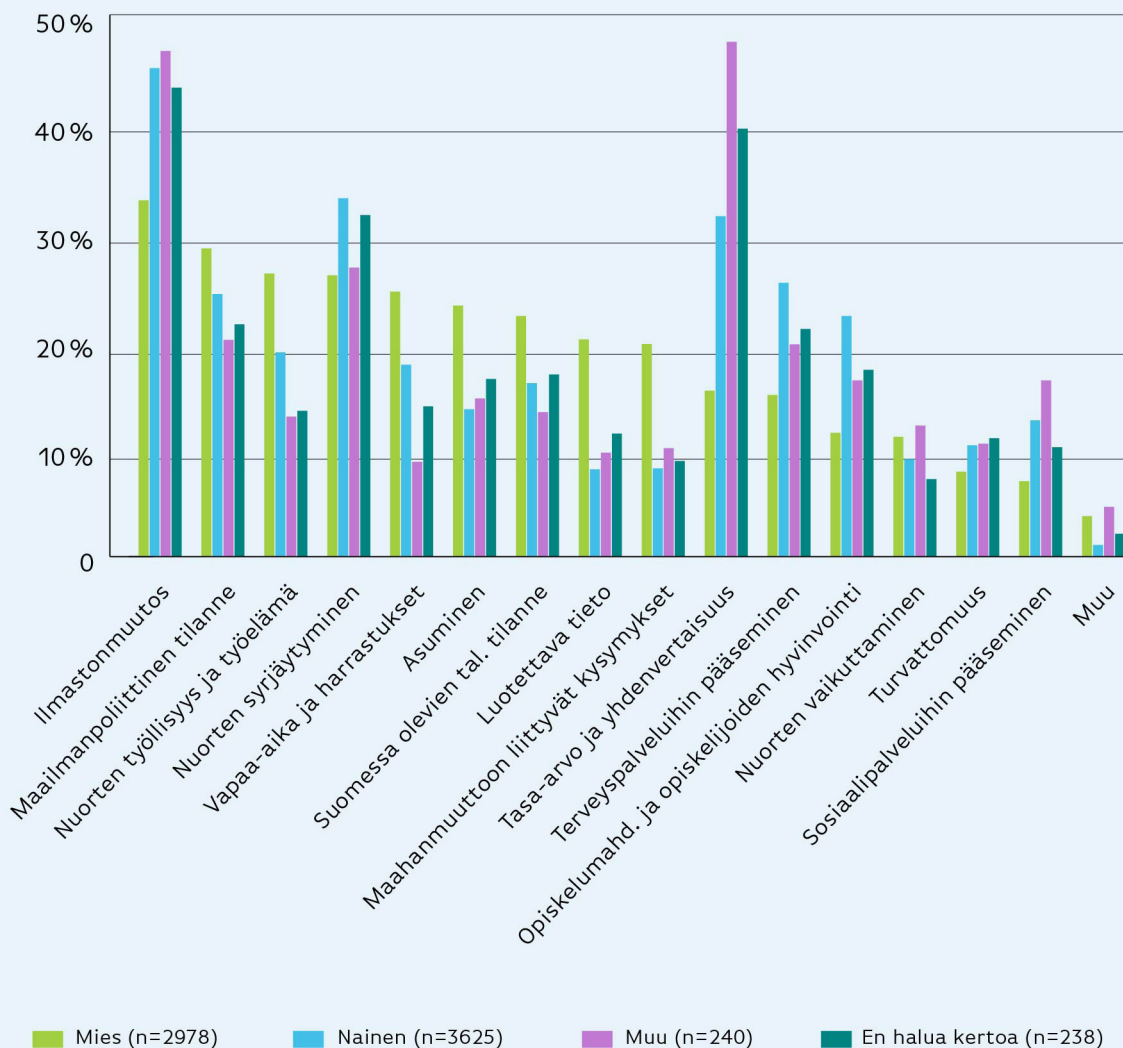
Valitse kolme (3) mielestäsi tärkeää ratkaistavaa haastetta Suomessa

Ilmastonmuutos ja luonnon säilyttäminen	41 %
Nuorten syrjäytyminen	31 %
Maailmanpoliittinen tilanne	27 %
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	25 %
Nuorten työllisyys ja työelämä	22 %
Terveyspalveluihin pääseminen	21 %

Vastaajien määrä 7081. Valittujen vastausten määrä 20 064.

Taulukko 1: Eniten kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukossa mainittuja ilmiöitä

Kolme tärkeintä ratkaistavaa haastetta sukupuolen mukaan

Vastaajien määrä n 7081, valittujen vastausten määrä 20 064.

Alle 13-vuotiaista 18-vuotiaisiin ilmastonmuutos nousee useimmin ratkaistavien haasteiden joukkoon, vanhemmat ikäluokat painottavat työllisyyttä ja työelämää

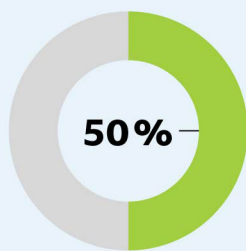
Ilmastonmuutos on kyselyn nuorimpien ikäluokkien mielestä yksi tärkeimmistä ratkaistavista haasteista Suomessa. Alle 13-vuotiaista puolet vastanneista nostaa ilmastonmuutoksen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon. Myös 13–15-vuotiaista 42 % vastanneista ja 16–18-vuotiaista 35 % vastanneista nostaa ilmastonmuutoksen tärkeimpien kolmen ratkaistavan haasteen joukkoon.

Nuorempien ikäluokkien vastauksissa ilmastonmuutoksen lisäksi useasti kolmen tärkeimmän haasteen joukkoon nostettu haaste on nuorten syrjäytyminen. Alle 13-vuotiaista 24 %, 13–15-vuotiaista 28 % ja 16–18-vuotiaista 30 % vastaajista nostaa nuorten syrjäytymisen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon. Lisäksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuus koetaan tärkeänä ratkaistavana haasteena. Alle 13-vuotiaista 29 %, 13–15-vuotiaista 25 % ja 16–18-vuotiaista 26 % vastaajista nostavat sen kolmen joukkoon.

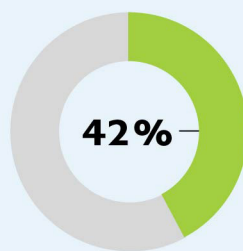
Nuorten työllisyys ja työelämä toistuvat useimmin vanhemmissa ikäluokissa. 19–21-vuotiaista 38 %, 22–24-vuotiaista 43 % ja 25 vuotta täyttäneistä 46 % nostaa työllisyyden ja työelämän kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon.

19–25-vuotiaiden vastauksissa nousevat maailmanpoliittinen tilanne ja turvattomuus. 19–21-vuotiaista 36 %, 22–24-vuotiaista 32 % ja 25 vuotta täyttäneistä 39 % nostaa maailmanpoliittisen tilanteen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon. Turvallisuuden osalta 19–21-vuotiaista 32 %, 22–24-vuotiaista 38 %, 25 vuotta täyttäneistä 38 % mielestä turvattomuus on yksi tärkeä haaste. Turvattomuudella tarkoitetaan kyselyssä, että et voi toimia vapaasti Suomessa ilman pelkoa joutumisesta onnettomuuteen tai väkivallan, häirinnän tai kiusaamisen kohteeksi.

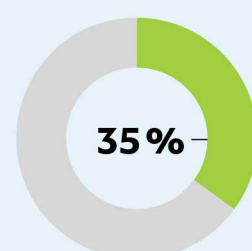
Ilmastonmuutoksen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon nostaneiden osuus vastaajista

13-vuotiaat tai alle
(n=236)

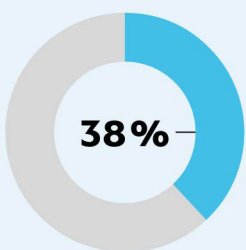

13-15-vuotiaat
(n=4226)

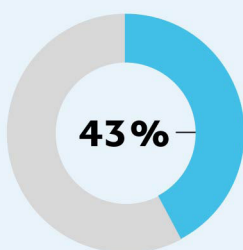

16-18-vuotiaat
(n=1965)

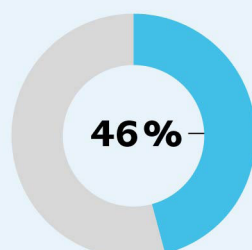
Nuorten työllisyyden ja työelämän kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon nostaneiden osuus vastaajista

19-21-vuotiaat
(n=687)

22-24-vuotiaat
(n=549)

25-vuotias tai yli
(n=705)

Lukiolaiset nostavat ilmastonmuutoksen useimmin ratkaistavien haasteiden joukkoon, ammattioppilaitoksissa opiskelevat nuorten syrjäytymisen

Yläkoulussa ja lukiossa opiskelevien vastaajien vastauksissa ilmastonmuutos toistuu eniten kolmen tärkeimmän haasteen joukossa. 43 % vastanneista yläkoululaisista ja 38 % vastanneista lukiolaisista nostivat ilmastonmuutoksen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista 29 % nostaa ilmastonmuutoksen kolmen ratkaistavan haasteen joukkoon.

Yläkoululaisilla muita kolmen tärkeimmän haasteen joukkoon nostettuja ovat maailmanpoliittinen tilanne (29 % vastaajista), nuorten syrjäytyminen (28 % vastaajista) sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (26 % vastaajista).

Lukiolaisilla muita paljon toistuvia haasteita ovat nuorten syrjäytyminen (29 % vastaajista), opiskelumahdollisuudet ja opiskelijoiden hyvinvointi (27 % vastaajista), tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (26 % vastaajista) sekä terveyspalveluihin pääseminen (26 % vastaajista).

Ammattioppilaitoksissa opiskelevat vastaajat nostavat eniten nuorten syrjäytymisen kolmen tärkeimmän haasteen joukkoon. 31 % eli noin kolmasosa ammattioppilaitoksissa opiskelevista vastaajista näki syrjäytymisen yhtenä tärkeänä ratkaistavana haasteena. Nuorten syrjäytymisen ja ilmastonmuutoksen lisäksi ammattioppilaitoksissa opiskelevat nostivat nuorten työelämän ja työllistymisen (27 % vastaa-

jista) sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden (25 % vastaajista) kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon.

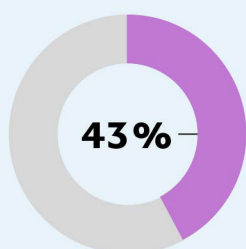
Korkea-asteella opiskelevat vastaajat (n=177) nostavat useimmin kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon maailmanpoliittisen tilanteen (54 % vastaajista), turvattomuuden (42 % vastaajista), nuorten työllisyyden ja työelämän (34 % vastaajista), nuorten vaikuttamisen (29 % vastaajista) sekä opiskelumahdollisuudet ja opiskelijoiden hyvinvoinnin (21 % vastaajista).

Työpajatoiminnassa olevat vastaajat (n=141) nostavat useimmin nuorten työllisyyden ja työelämän (49 % vastaajista), asumisen (35 % vastaajista) sekä ilmastonmuutoksen (26 % vastaajista) kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon.

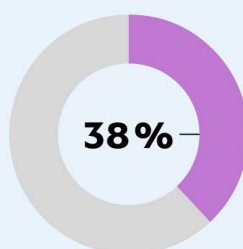
Töissä olevat (n=164) sekä työttömänä olevat (n=72) vastaajat nostavat tärkeimpien kolmen haasteen joukkoon useimmin nuorten työllisyyden ja työelämän. Töissä olevista 42 % ja työttömistä 40 % vastaajista mainitsee työllisyyden yhtenä ratkaistavana haasteena. Muita töissä olevien nostamia haasteita ovat useimmin maailmanpoliittinen tilanne (35 % vastaajista) sekä turvattomuus (33 % vastaajista). Työttömien vastaajien kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukossa on työllisyyden lisäksi ilmastonmuutos (32 % vastaajista) ja asuminen (29 % vastaajista).

Muut vastaajat (n=128) nostavat useimmin kolmen ratkaistavan haasteen joukkoon Suomessa olevien taloudellisen tilanteen (34 % vastaajista) sekä vapaaajan ja harrastukset (23 % vastaajista). Vaihtoehdon "Muu, mikä?" valinneeet ovat kyselyssä useimmiten alakoulussa opiskelevia, kaksoistutkintoa toisella asteella opiskelevia sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia.

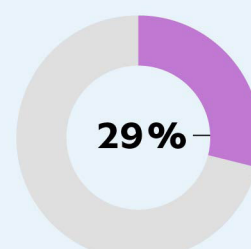
Ilmastonmuutoksen kolmen tärkeimmän ratkaistavan haasteen joukkoon nostaneiden osuus vastaajista

Yläkoulussa opiskelevat
(n=4294)

Lukiossa opiskelevat
(n=1492)

Ammattioppilaitoksessa
opiskelevat (n=601)

Nuorten terveiset päättäjille painottavat ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen ryhtymistä ja parempaa tukea aikuisilta nuorten arjessa

Osallistavissa kuulemistyöpajoissa nuoria ohjeistettiin pienissä ryhmissä nostamaan yksi heidän mielestään tärkeä teemaan liittyvä ongelma. Tämän jälkeen nuoret käsittelivät ongelman syitä, seurauksia Ongelmapuu-menetelmällä. He myös visioivat ihannemaailmaa, jossa ongelmaa ei olisi. Ongelman analysoinnin jälkeen nuorten ryhmät saivat lähettää mielenosoitus-tyylisesti terveisiä tuleville päättäjille teemaan liittyen.

Teemat:

- Miten voimme ratkaista ilmastokriisin yhdessä?
- Millainen on yhteisöllinen nuorten maailma tulevaisuudessa?
- Mistä muodostuu nuoren hyvä terveys?
- Miltä näyttää nuorten tasa-arvoinen ja yhdenvertainen Suomi?
- Miltä näyttää nuorten työllisyys ja työelämä tulevaisuudessa?
- Miten nuorten taloudellista tilannetta parannetaan?

Miten voimme ratkaista ilmastokriisin yhdessä?

Ilmastonmuutos aiheuttaa pelkoa ja huolta nuorissa. Työpajoissa kysyttäessä mieleen tulevia asioita ilmastomuutoksesta, eniten toistuva ajatus on ahdistus. Nuoret tunnistavat ilmastomuutoksen globaalit seuraukset (merenpinnan nousu, kuivuus, luonnonkatastrofit, eliökato) ja myös sen, että talous usein ajaa ilmastoasioiden yli. Myös ihmisten välinpitämättömyys ilmastomuutokseen mainitaan työpajoissa.

Työpajoihin osallistuneiden nuorten selkeä viesti päättäjille on siirtyä puheista konkreettisiin toimenpiteisiin ilmastomuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi. Ilmastotoimilla on jo kiire. Nykyiset päättäjät rakentavat päätöksillään tulevien aikuisten maailmaa.

Poimittuja viestejä työpajoista:

"Toivottavasti päättäjät kuuntelevat korvat höröllä meidän nuorten mielipiteitä, koska he rakentavat maailmaa, jossa meidän ja meidän lastenlastenlasten pitää pystyä elämään."

Millainen on yhteisöllinen nuorten maailma tulevaisuudessa?

Työpajoissa käsiteltiin, mitkä asiat tuovat yhteisöllisyyttä nuorten elämässä ja mitkä haastavat sitä. Eniten yhteisöllisyyttä nuorten maailmassa haastavat kiusaaminen, syrjintä ja rasismi. Kiusaamista tapahtuu erityisesti koulussa ja sosiaalisessa mediassa. Kiusaaminen johtuu nuorten mielestä usein yksittäisten ihmisten pahoinvoinnista ja siitä, ettei ymmärretä erilaisuutta. Digiraatikeskustelussa nousi myös kokemus aikuisten toisinaan vähättelevästä suhtautumisesta kiusaamiseen.

Työpajojen toistuvat viestit vaativat kiusaamiseen puuttumista ja kiusaamisesta seuraavia rangaistuksia voitaisi kiristää. Myös vanhempia pitäisi tukea kasvatuksessa enemmän. Somessa tapahtuvaan kiusaamiseen voi olla vaikea puuttua, mutta tätä voitaisi parantaa esimerkiksi antamalla tiukemmat ohjeet sosiaalisessa mediassa toimimiseen. Työpajoissa ja Digiraatikeskustelussa nostetaan myös se, että nuorten parissa toimivien aikuisten valmiuksia puuttua kiusaamiseen tulisi parantaa.

"Rasistiset vanhemmat kasvattavat rasistisia lapsia."

"Koulussa ja kotona pitäisi keskustella asiasta enemmän."

"Mietin tilanteisiin suhtautuvia aikuisia esim. koulumaailmassa, välillä nähnyt, ettei tilanteisiin suhtauduta niin vakavasti kuin kuuluisi ja asiat ns. lakaistaan maton alle."

Mistä muodostuu nuoren hyvä terveys?

Terveysteemaiset työpajat keskittyivät mielenterveyteen ja mielenterveyspalveluihin pääsemiseen. Nuorten ajatuksissa terveydestä eniten toistuvat mielenterveysongelmien yleisyys ja avun vaikea saaminen. Mielenterveysongelmat aiheuttavat huolta ja nuoret näkevät myös uhan nuorten syrjäytymiselle osaltaan seurauksena mielenterveysongelmille. Toisaalta julkinen keskustelu on puretunut tilanteeseen ja mielenterveysongelmien stigma on pienentynyt.

Mielenterveysongelmien syinä nähdään yksinäisyys, kiusaaminen, koulunkäynnin ja ihmissuhteiden ongelmat ja pitkittynyt väsymys. Koulu ja huoli tulevaisuudesta aiheuttavat myös painetta. Mielenterveyspalvelut koetaan vaikeina saavuttaa, saman asian kertominen monelle taholle sekä monimutkaiset palvelupolut vaikeuttavat avun saamista. Työpajoissa nousi myös huomio avun tarvitsijan vastuuttamisesta hoitoon pääsystä. Avun tarvitsijan on itse tiedettävä mistä apua on saatavilla.

Työpajoihin osallistuneiden nuorten mielestä stressiä aiheuttaviin tekijöihin kuten koulupaineisiin on puututtava. Apua olisi oltava myös helpommin saatavilla ja matalan kynnyksen hoitoja olisi oltava enemmän. Nuorten yhteisöllisyyttä ja ennaltaehkäiseviä palveluita on myös tuettava.

“Ei rakenneta muureja euroilla.”

“Lisää matalan kynnyksen, ennaltaehkäiseviä palveluita.”

“Lisää tukea lyhytterapialle ja muilla matalan kynnyksen hoitomuodoille.”

“Sekoitetaan kuplia, rikotaan ennakkoluuloja.”

“Tuetaan nuorten yhteisöllisyyttä esim. tarjoamalla harrastusmahdollisuuksia, erityisesti nivelvaiheissa.”

Miltä näyttää nuorten tasa-arvoinen ja yhdenvertainen Suomi?

Kuulemistyöpajoihin osallistuneille nuorille tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä ja itsestään selviä. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa haastavat nuorten maailmassa syrjintä (etnisyyden, iän, uskonnon, vamman tai mielipiteiden pohjalta), ei uskalleta tai haluta auttaa pulassa olevaa ja se, ettei hyväksytä sellaisena kuin on (kiusaaminen, valehtelu, uhkaaminen, miesten tunteiden huomioiminen).

Nuorten viesti päättäjille on se, että tasa-arvon tulisi toteutua kaikkialla. Nuorten elämässä kiusaamiseen ja syrjintään tulee puuttua vahvemmin, jolloin tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat paremmin. Tasa-arvon tulee toteutua myös työelämässä (sukupuolten tasa-arvo palkoissa, naisennemistöisille aloille huomion kiinnittäminen) ja maanpuolustuksessa (tasa-arvoinen asepalvelus).

“Kaikille sukupuolille samanlaiset palkat!”

“Selvittää kiusaamisen syitä, mitkä asiat aiheuttavat kiusaaminen. Mielestäni yksinäiset ihmiset kiusataan enemmän niin olisi hyvä, jos heillä olisi hyvät kaverit, jotka auttavat ja puhua kiusaaja, että tämä on väärin”

“Eduskunnan ja hallituksen tulee säätää laki tasa-arvoisen asepalveluksen puolesta. Koko ikäluokka armeijaan!”

Miltä näyttää nuorten työllisyys ja työelämä tulevaisuudessa?

Työpajoihin osallistuneet nuoret näkevät tulevan työelämän jännittävänä ja epävarmana. Työelämä voi olla sirpaleinen ja töitä on vaikea saada. Toisaalta töistä saa rahaa, työelämä myös kasvattaa omia taitoja ja työtä tehdessä kehittyä. Suurimpana haasteena omaan tulevaisuuden työelämään liittyen nuoret näkevät työhön pääsyn. Syinä tähän nuoret näkevät työnantajien liian kovat vaatimukset, uudet ihmiset ja sosiaalisten tilanteiden pelon sekä työnantajien asenteet nuoria kohtaan. Työpajoissa keskusteltiin kokemuksista, joissa töihin on ollut vaikea päästä, jos ei puhu hyvin suomen kieltä. Työntajat vaativat liian paljon suomen kieltä työntekijöitä hakiessaan. Työpajoihin osallistuneet ovat kokeneet myös syrjintää työnhaussa nimen perusteella. Työstä saatava palkka ja tulevaisuuden toimeentulo herättävät huolta ja työpajassa keskusteltiin siitä, riittääkö palkka elämiseen.

Eniten toistuva viesti nuorilta on ennakkoluulojen poistaminen työelämässä. Tasa-arvon toteutuminen työelämässä koetaan tärkeänä. Työssä kokeilua voitaisi edistää ammattioppilaitoksissa esimerkiksi "koevuorolla" työpaikoilla. Ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen laatuun sekä kannustamiseen ja työhön ohjaamiseen vaaditaan parannusta.

"Maahanmuuttajat ja kantasomalaiset enemmän tekemään yhdessä."

"Valvotaan tasa-arvon toteutuminen työelämässä ja asunnon saamisessa."

"Koevuoro nuorille työpaikoille."

Miten nuorten taloudellista tilannetta parannetaan?

Taloudellinen toimeentulo herättää päälimmäisenä huolta rahankäytöstä ja rahan riittävydestä. Työpajoihin osallistuneet nuoret nostavat liian alhaisen toimeentulon syiksi palkattomat harjoittelut ja sen, ettei koulun ohella ole aikaa tehdä töitä. Työpaja keskusteluissa nousee myös huomio joidenkin nuorten paineesta elää "menestyksestä" elämää, joka kannustaa elämään yli varojen. Jotkut eivät välttämättä ymmärrä rahan arvoa tai pikavippien vaikutuksia. Kokemattomuus rahankäytöstä voi ajaa maksuhäiriömerkintöihin, jotka vaikeuttavat elämää jopa vuosia. Myös rikollisuuden ihannoiti sosiaalisessa mediassa ja "helpon" rahan hankkiminen rikollisuuden kautta mainitaan joidenkin nuorten kohdalla. Lisäksi opintotuen riittämättömyys ja se, ettei opintotuki kannusta opiskeluun nousi työpajoissa.

Työpajoihin osallistuneet nuoret painottavat viesteissään päättäjiille talouskasvatuksen parantamista ja taloustaitojen opettamista jo ala-asteella. Ratkaisuissa toistuu myös opintotuen ja työpaikkojen parempi tarjoaminen sekä terveydenhuoltoon ja nuorisotyöhön panostaminen. Myös palkalla toimeen tuleminen mainitaan.

"Koulussa pitää puhua pikavippien vaaroista ja osamaksujen ongelmista, itsetuntoinen ei tarvitse kalliita merkkejä kelvataksen."

"Talouskasvatusta kouluihin!"

"Palkka, jolla tulee toimeen!"

Nuorille hyvinvointia tuovat hyvä terveys, perhe, läheiset ja ystävät sekä harrastukset tai vapaa-ajanviettomahdollisuudet

Yli puolet kaikista kuulemiseen vastanneista nuorista nostavat hyvän terveyden neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon. Nuorten maailmassa perhe ja läheiset, harrastukset tai vapaa-ajanviettomahdollisuudet, ystävät sekä se, ettei ole huolta rahasta nousevat eniten toistuviksi hyvinvointia tuoviksi asioiksi.

Pojat nostavat hyvän terveyden ja harrastukset ja vapaa-ajanmahdollisuudet muita useammin neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon. Tytöt nostavat perheen tai läheiset sekä ystävät muita useammin. Sukupuolivähemmistöön kuuluvat nostavat neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon useimmin ystävät sekä mahdollisuuden olla oma itsensä.

Alle 13-vuotiaat sekä 13-15- ja 16-18-vuotiaat mainitsevat hyvän terveyden, harrastukset ja vapaa-ajanmahdollisuudet, perheen ja läheiset sekä ystävät useimmin neljän hyvinvointia tuovan asian joukossa. 16-18-vuotiailla huolettomuus rahasta korostuu nuorempia ikäluokkia enemmän.

Vanhemmissa ikäluokissa korostuu taloudellisen tilanteen merkitys hyvinvoinnin tuojana. 19–21- ja

22–24-vuotiailla huolettomuus rahasta sekä perhe ja läheiset nousevat useimmin mainituiksi hyvinvointia tuoviksi asioiksi. Liki puolet 25-vuotiaista tai siitä vanhemmista mainitsevat hyvän terveyden useimmin neljän hyvinvointia tuovan asian joukossa.

Yläkoulussa, toisella asteella ja korkea-asteella opiskelevat nostavat hyvän terveyden, perheen tai läheiset, harrastukset tai vapaa-ajanviettomahdollisuudet, huolettomuuden rahasta sekä ystävät useimmin neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon.

Työpajatoiminnassa olevien ja työttömänä olevien vastauksissa useimmin neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon valitaan huolettomuus rahasta. Työpajatoiminnassa olevista 38 % nostaa perheen ja läheiset ja 35 % mahdollisuuden olla oma itsensä neljän hyvinvointia tuovan asian joukkoon. Muissa vastauksissa eniten mainintoja neljän hyvinvointia tuovan asian joukossa mainitaan työssäkäynnin mielekkyys, pääsy lääkäriin tai terveyskeskukseen sekä monipuolinen, hyvä ruoka.

Valitse neljä asiaa, jotka tuovat sinulle hyvinvointia

Hyvä terveys	51 %
Perhe ja läheiset	46 %
Harrastukset tai vapaa-ajanviettomahdollisuudet	42 %
Ystävät	40 %
Ei ole huolta rahasta	36 %
Riittävä uni ja lepo	21 %

Taulukko 2: Eniten hyvinvointia tuovia asioita. Vastaajien määrä 7081, valittujen vastausten määrä 27 905.